

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Sylwii Jankowicz-Miernik pt: „ *Mediacyjna rola komunikacji intrapersonalnej w relacjach sposobów kształtowania się tożsamości z cechami osobowości i dobrostanem młodzieży*”, napisanej pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Puchalskiej-Wasył, prof. KUL

Problematyka recenzowanej rozprawy doktorskiej dotyczy głównie dziedziny psychologii rozwojowej oraz osobowości i wiąże się z weryfikacją mediacyjnej roli komunikacji intrapersonalnej, rozumianej jako dialogi wewnętrzne oraz mówienie do siebie, w obszarze relacji osobowość – tożsamość – dobrostan, badanej w grupie młodzieży w wieku od 13 do 18 lat. Wymienione zależności badano głównie w oparciu o Kołowy Model Sposobów Kształtowania się Tożsamości (CIFM), Topolewskiej-Siedzik i Ciecucha, leksykalny model osobowości Wielkiej Piątki Goldberga, trójwymiarową koncepcję dobrostanu Keyesa i Watermana, teorię dialogowego Ja Hermansa oraz koncepcję mówienia do siebie Brinthaupta. Doktorantka korzystała również z innych modeli, zwłaszcza tych, które stanowią interesujące rozwinięcie modeli komunikacji intrapersonalnej, opracowywanych w zespole badawczym prof. Olesia.

Doktorantka podjęła się zadania częściowej replikacji i rozszerzenia o komunikację intrapersonalną obszaru badań podejmowanych w ramach weryfikacji modelu CIFM, jak i tych realizowanych przez Jej Promotor, prof. Puchalską-Wasył.

Należy podkreślić trudność zadania, jakiego podjęła się mgr Jankowicz-Miernik. Badanie Doktorantki stanowi bowiem kontynuację rozpoczętej przez Topolewską-Siedzik i Ciecucha zaledwie kilkuletniej eksploracji związków między tożsamością w modelu CIFM a osobowością i dobrostanem. Model koncepcyjny przyjęty w pracy uwzględnia te zależności, rozszerzając je o zjawisko komunikacji intrapersonalnej, reprezentowanej przez dialogi wewnętrzne i mówienie do siebie. A zatem nowatorstwo i ważność podjęcia tego zagadnienia stanowiącego przedmiot rozprawy jest warta podkreślenia.

PREZENTACJA ROZPRAWY

Recenzowana rozprawa liczy 198 stron numerowanych, w tym 28 stronnicowy zestaw bibliografii, 3 strony Spisu tabel i Rysunków i 8 stron załączników zawartych w Aneksie. Praca posiada klasyczną strukturę, na jaką składają się 2 części główne: teoretyczna (62 strony) i empiryczna (84 strony) oraz streszczenie w j. polskim i angielskim, spis treści, Wstęp, Literatura cytowana, Spis tabel, rysunków oraz Aneks. Praca nie zawiera wyodrębnionego zakończenia.

Część teoretyczna pracy, niefortunnie w moim przekonaniu, zawarta w jednym rozdziale I oraz aż w 6 podrozdziałach i wielu punktach tych podrozdziałów (zapisanych niezgodnie z zapisem APA 6 lub APA7) - zatytułowana jest prawidłowo, jako *Teoretyczne podstawy badań własnych* i dotyczy problematyki ściśle związanej z tytułem rozprawy.

W podrozdziale 1. rozdziału pierwszego, opisana jest krótka charakterystyka okresu rozwojowego, adolescencji. Analiza poprowadzona jest generalnie prawidłowo, głównie

jednak na podstawie wiedzy podręcznikowej, zwłaszcza z podręczników starszej daty, co zaowocowało generalnie powierzchowną analizą, słabo zakotwiczoną w najnowszych wynikach badań. Nieco dziwi, np. bardzo skromne zaakcentowanie przemian rozwojowych w tym okresie życia, przebiegających dynamicznie nie tylko z przyczyn procesów pokwitania i innych aspektów rozwoju, głównie biologicznego, wyakcentowanych przez Doktorantkę, ale również zmian cywilizacyjnych, jakie zaowocowały m.in. dosyć powszechnym obecnie wyróżnieniem przez badaczy okresu rozwojowego, *wschodzącej dorosłości (emerging adulthood)*, okresu „zahaczającego” o okres adolescencji i wyjaśniającego sporo prawidłowości odnotowanych przez badaczy, zwłaszcza w zakresie kształtowania się tożsamości w późnej adolescencji. Również bardzo powierzchownie przeanalizowane są w podrozdziale 1. zmiany rozwojowe w zakresie rozwoju poznawczego, czy emocjonalnego. Wiedza ta, przekazana w sposób bardziej pogłębiony np. z dokładniejszą charakterystyką operacji formalnych i postformalnych, czy ambiwalencji uczuciowej adolescentów, jak i podokresów wczesnej i późnej adolescencji, jak się wydaje, mogła by być wykorzystana w dyskusji, w wyjaśnianiu niektórych wyników badań, otrzymanych przez Doktorantkę. Do odnotowania jest również w zasadzie brak w omawianym podrozdziale 1., analizy dotyczącej formowania się systemu etycznego młodzieży i jej światopoglądu, zagadnień bardzo silnie powiązanych z kształtowaniem się tożsamości.

W podrozdziale 2. rozdziału pierwszego, mgr Jankowicz-Miernik podejmuje zagadnienie tożsamości. Na wstępie analizy przytacza prawidłowo najważniejsze założenia koncepcji opisujących kształtowanie się tożsamości w tradycji eriksonowskiej. Opisuje krótko teorię rozwoju psychospołecznego Eriksona, statusy tożsamości Marcii, modele tożsamości Crocetti, Rubini i Meeusa oraz model Luyckxa i współpracowników, jak również stylów tożsamości Berzonsky’ego. Najwięcej miejsca, co jest zrozumiałe, poświęca omówieniu Kołowego Modelu Sposobów Kształtowania się Tożsamości, CIFM, Topolewskiej-Siedzik i Ciecuch. Szczegółowo i prawidłowo charakteryzuje osiem sposobów kształtowania się tożsamości zorganizowanych kołowo przez dwie osie: socjalizacja vs przeciwstawianie oraz poszukiwanie vs petryfikacja. Razi jednak brak krytycznego namysłu nad bardzo interesującym, ale relatywnie nowym modelem, a zatem naturalnie podlegającym dalszej konkretyzacji, co do którego sami autorzy zaznaczają, że „kolejne badania i dyskusje sugerują konieczność przyszłego udoskonalania, a może nawet rewizji modelu” (Topolewska-Siedzik i Ciecuch, 2020, s.27). I rzeczywiście, można by pod adresem CIFM sformułować sporo pytań, np. na jakiej podstawie ocenia się poszczególne sposoby kształtowania tożsamości jako np. zdrowe /patologiczne, czy pozytywne/negatywne i włącza w grupę patologicznych np. dyfuzyjność, bardzo powszechną wśród wczesnych adolescentów? Tym bardziej, iż autorzy zaznaczają w swoich publikacjach, że „charakterystyki tożsamościowe nie muszą być uznane za istotne z zewnętrznego punktu widzenia” ((Topolewska-Siedzik, Ciecuch, 2020, s.27). Lub: dlaczego to socjalizacja - a nie konsolidacja- stanowi najwyższy sposób kształtowania tożsamości, skoro konsolidacja zawiera w sobie zarówno aspekty stabilne (alfa) jak i plastyczne(beta), zaś socjalizacja głównie stabilne? Są to oczywiście pytania przykładowe. Tymczasem mgr Sylwia Jankowicz-Miernik manifestuje pełną zaufania i mało refleksyjną postawę wobec przedstawianych modeli, w tym aktualnie opisywanego, co daje podstawy przypuszczać, że i dyskusja wyników nie będzie pogłębiona.

W podrozdziale 3. rozdziału pierwszego, Doktorantka interesująco i w sposób uporządkowany przedstawiła dwa główne modele cech osobowości, *Pięcioczynnikowy Model Osobowości (PMO)*; Costy i McCrae oraz leksykalny model Wielkiej Piątki Goldberga, pokazując, że, chociaż wyrastają z dwóch różnych tradycji badawczych, ukazują w miarę spójny obraz pięciu podstawowych wymiarów osobowości. Przy tym, co ważne i przydatne

dla dalszej dyskusji wyników własnych, mgr Jankowicz-Miernik wymienia główne różnice między nimi (s.28). W tym podrozdziale Doktorantka również podejmuje zagadnienie metacech osobowości, alfa i beta, w tym alfa-plus (stabilność) i alfa-minus (rozhamowanie), jak i beta-plus (plastyczność) i beta-minus (pasywność) oraz pokazuje powiązania pomiędzy nimi oraz kształtowaniem tożsamości. I tu znowu wart odnotowania jest brak głębszego komentarza Doktorantki przy cytowaniu niektórych wyników badań, otrzymanych przez autorów modelu CIFM, niezgodnych z założeniami teoretycznymi tego modelu.

W podrozdziale 4. rozdziału pierwszego, Doktorantka w sposób uporządkowany przedstawiła problematykę dobrostanu, analizując pokrótce wybrane koncepcje dobrostanu z dwóch tradycji filozoficznych – hedonistycznej i eudajmonistycznej, koncentrując słusznie swoją analizę na trójwymiarowej koncepcji dobrostanu Keyesa i Waterman, wykorzystując ją dla swoich badań, co stanowi walor badań Doktorantki, gdyż koncepcja dobrostanu Ryff częściej wykorzystywana jest w badaniach polskich, a tymczasem Keyes i Waterman, a za nimi Doktorantka, wymieniają trzy wymiary dobrostanu: emocjonalny, psychologiczny i społeczny. Zwłaszcza społeczny wymiar zasługuje na wyróżnienie, gdyż uwzględnia publiczne i społeczne kryteria, według których ludzie oceniają swoje funkcjonowanie.

W podrozdziale 5. rozdziału pierwszego, Doktorantka podjęła najbardziej intrygujący mnie temat komunikacji intrapersonalnej. Oczekiwałam, że otrzymam pogłębioną analizę tego zagadnienia, zważywszy, że Autorka miała bezpośrednią możliwość pobierania wiedzy w tym zakresie od czołowych przedstawicieli tego nurtu w Polsce. Niestety, zawiodłam się w tych oczekiwaniach, gdyż przedstawiona analiza jest powierzchowna. Już we wprowadzeniu do dalszych analiz wymienia w tym podrozdziale wiele terminów odnoszących się do komunikacji intrapersonalnej, takich jak: mowa wewnętrzna lub ukryta, mowa prywatna zwana też egocentryczną, monolog wewnętrzny, dialog wewnętrzny, mówienie do siebie (s.38). Nie wiadomo, w jakiej relacji do siebie są te kategorie, jak są definiowane, gdyż z samego przytoczenia nazw nic raczej nie wynika.

Więcej miejsca w swoich analizach poświęciła charakterystyce koncepcji dialogowego Ja Hermansa, podkreślając za autorem, że Ja (self) stanowi strukturę dynamiczną, złożoną z rozmaitych, względnie niezależnych od siebie pozycji Ja, obdarzonych głosami, które pozostają ze sobą w zależnościach wzorowanych na kształt relacji społecznych. Głosy te powstają, jak zaznacza Doktorantka za Hermanssem, na drodze socjalizacji, w różnych kontekstach społecznych. Nasuwa się w związku z tym pytanie: czy tylko na drodze socjalizacji te głosy powstają? Jeżeli tak, to było by to proste „uwewnętrznienie kontekstu społecznego”, a tak chyba nie jest. Więc chciała bym dowiedzieć się czegoś o mechanizmie powstawiania, a zwłaszcza rozwoju tej „społeczności umysłu”: co decyduje o tym, z jakich pozycji składa się Ja, a zwłaszcza, jak przebiega rozwój tej struktury? Tym bardziej, że w dalszym opisie Doktorantka twierdzi, że „... tworzenie pozycji Ja jest wyrazem uosabiania przez jednostkę, różnych punktów widzenia (wewnętrznych lub zewnętrznych głosów)[...] wewnętrzne pozycje Ja doświadczane są jako część siebie, zaś [...] zewnętrzne pozycje Ja są postrzegane jako część otoczenia– są one jednak na tyle ważne, że stają się elementem struktury Ja”(s.41). Pytanie: jeżeli zewnętrzne pozycje ja, nie są częścią siebie, tylko częścią otoczenia, to, po pierwsze, za pośrednictwem jakiego mechanizmu stają się elementem struktury Ja?; po drugie, czy stając się elementem struktury Ja, nabierają subiektywnego charakteru i, w związku z tym, co składa się na formę i treść tych innych pozycji Ja, np. jaka jest treść pozycji „moja matka”? Czy tworzy ją obiektywna odpowiedź na pytanie typu „Co Twoja matka myśli na temat...?”, czy raczej subiektywna, „Co Ty uważasz, że Twoja matka myśli na temat...?” Na podstawie analizy dokonanej przez Doktorantkę w Jej rozprawie, można by się skłaniać raczej do drugiej ewentualności, ale wtedy pojawia się kolejne pytanie o obiektywność i odrębność innych pozycji Ja względem dialogującego z nimi podmiotu.

Analiza *dialogów wewnętrznych*, dokonana przez Doktorantkę w tym podrozdziale nie rozwiewa moich pytań, lecz raczej je pomnaża. Autorka podkreśla za Hermanssem, że dialog z samym sobą polega na tym, że osoba przyjmuje kolejno przynajmniej dwie różne perspektywy i że w momencie gdy jedna pozycja ucisza się, a do głosu zostaje dopuszczona kolejna pozycja, zmienia się subiektywna wizja świata jednostki – dysponuje ona wówczas odmiennym repertuarem myśli, zachowań, emocji (s. 41). Ten fragment modelu Hermansa mógłby sugerować, po pierwsze, rozproszoną wizję tożsamości, płynną tożsamość, jak określił by ją Bauman i po drugie, obiektywność podmiotowego Ja. Ale kolejne pytania dotyczą tego, czy możliwa jest taka podmiotowa obiektywność w subiektywnej rzeczywistości podmiotu? Tym bardziej, że, kontynuując analizę modelu Hermansa, Doktorantka zaznacza, że pomimo przechodzenia między różnymi, nawet zgoła odmiennymi pozycjami Ja, jednostka zachowuje poczucie bycia tą samą osobą. Ja podmiotowe (poznające) jest swego rodzaju ośrodkiem intencjonalności (s.41). Jeżeli tak, to co stanowi spoiwo łączenia w jedną całość różnorodnych pozycji Ja, zwłaszcza tych, z którymi prowadzi się dialog i czy integrująca ingerencja Ja podmiotowego nie niweluje obiektywnego charakteru zewnętrznych pozycji Ja? Jest to ważny fragment dla zrozumienia relacji jakie bada mgr Jankowicz-Miernik i dyskusji wyników badań własnych, jakie opisuje w swojej rozprawie.

Równie powierzchowna analiza Doktorantki dotyczy charakterystyki funkcji i typów dialogów wewnętrznych w interesującym ujęciu Olesia, czy funkcji i wymiarów dialogu wewnętrznego oraz typów wyobrażonych rozmówców Puchalskiej-Wasył. Jedynym wyjątkiem w tej powierzchownej analizie i właśnie z tego względu zasługującym na wyróżnienie, jest podjęcie własnej, nieśmiałej, jak Autorka rozprawy sama twierdzi, propozycji powiązań czterech typów wewnętrznych rozmówców w ujęciu Puchalskiej-Wasył, z czterema wymiarami tożsamości z Modelu Kołowego CISM, pokazując, że odzwierciedlają one różne mechanizmy radzenia sobie przez jednostkę z dylematami tożsamościowymi. Jak Doktorantka przypuszcza, z wymiarem socjalizacja vs przeciwstawianie się, może korespondować postać Dumnego Rywala, z wymiarem konsolidacja vs dyfuzyjność - Oddany Przyjaciel, z wymiarem eksploracja vs petryfikacja - Ambiwalentny Rodzic, zaś z wymiarem moratoryjność vs normatywność mogłoby wiązać się Bezradne Dziecko (s.46-47). Szkoda, że nie wykorzystuje Autorka takiej analizy do interpretacji wyników badań własnych.

Kolejnym zagadnieniem opisywanym w rozprawie przez mgr Jankowicz-Miernik w podrozdziale 5.rozdziału pierwszego, jest *mówienie do siebie* określane za Brinthaupem jako mowa ukierunkowaną na siebie lub odnosząca się do samego siebie, która służy samoregulacji (s.49). Doktorantka za tym autorem wymienia i krótko opisuje cztery główne funkcje mówienia do siebie: samozarządzanie, samowzmacnianie, samokrytyka i ocena społeczna, jakie można by wiązać z funkcjami wykonawczymi. Ale niejasne dla mnie jednak są powiązania dialogu wewnętrznego z mówieniem do siebie, zwłaszcza, jeżeli weźmiemy pod uwagę wyróżnione przez Puchalską-Wasył funkcje dialogów i mowy wewnętrznej: czy część z wymienionych funkcji dialogu (np. samodoskonalenie, samosterowanie), nie pokrywa się z wymienionymi funkcjami mówienia do siebie? Doktorantka, niestety, nie rozwiewa moich wątpliwości i w tym obszarze, chociaż zaznacza, że mówienie do siebie i dialogi wewnętrzne można uznać za komplementarne, ale nie odnoszące się do tego samego zjawiska (s.52). Odpowiedź na pytanie: w czym owa komplementarność się wyraża, była by tutaj bardzo przydatna w pogłębieniu zrozumienia relacji pomiędzy tymi aspektami komunikacji intrapersonalnej.

W podrozdziale 6. rozdziału pierwszego, Doktorantka w sposób uporządkowany i bardzo obszerny przedstawiła wyniki badań odnoszące się kolejno do związków między

osobowością a tożsamością, cechami osobowości a komunikacją intrapersonalną, cechami osobowości a dobrostanem, dialogami wewnętrznymi a mówieniem do siebie, komunikacją intrapersonalną a tożsamością i, na koniec przeglądu – między komunikacją intrapersonalną a dobrostanem.

Interesujące zwłaszcza ze względu na cel, jaki przed sobą Doktorantka sformułowała, dotyczący replikacji niektórych badań, są wyniki badań, które zaplanowała powtórzyć; zwłaszcza te z udziałem adolescentów i wystarczyło by, jak sędzę, gdyby Doktorantka do takich właśnie badań się ograniczyła, wyróżniając podobne wyniki, jakie za pośrednictwem różnych badań otrzymali ich autorzy, a zwłaszcza - różnice w wynikach. Doktorantka wybrała jednak inną drogę opisu, szczegółowo charakteryzując kolejno wiele badań, zarówno te, jakie planowała powtórzyć, jak i nie związane z tym celem.

Najwięcej miejsca poświęciła jednak – i słusznie - wynikom badań Puchalskiej-Wasył (2023), z udziałem nastolatków 14-18.letnich i wykorzystaniem kwestionariuszy: IPIP-BFM-50, CIMQ oraz SWAD, pokazując, że stabilność emocjonalna i sumienność okazały się najsilniejszymi pozytywnymi predyktorami socjalizacji i negatywnym przeciwstawianiu, ale też, wbrew wcześniejszym ustaleniom z badań Topolewskiej-Siedzik i Ciecucha, negatywnym predyktorem przeciwstawiania okazała się ekstrawersja. Ponadto, konsolidacja była najsilniej przewidywana pozytywnie przez intelekt i sumienność, ale - nieoczekiwanie – nie przez stabilność emocjonalną. Z innych nieprzewidywanych przez badaczy wyników można wymienić ten, że normatywność była najsilniej przewidywana przez intelekt (negatywnie) i ugodowość (pozytywnie) oraz przez sumienność (pozytywnie), a nie – jak oczekiwano – ujemnie przez stabilność emocjonalną (str 57).

Doktorantka opisała również wyniki badań Puchalskiej-Wasył (2023), dotyczące powiązania między funkcjami dialogów wewnętrznych, a cechami osobowości. Uzyskano dane świadczące o tym, że istnieje: (1) znaczący pozytywny pośredni wpływ intelektu na konsolidację poprzez dialogi rozwojowe; (2) znaczący pozytywny pośredni wpływ intelektu na eksplorację poprzez dialogi rozwojowe i – w mniejszym stopniu – obronne; (3) znaczący negatywny pośredni wpływ stabilności emocjonalnej na moratoryjność, przeciwstawianie i dyfuzję poprzez dialogi obronne i obciążające (s.69).

Szkoda, że Doktorantka nie skomentowała wyników tych badań, podobnie jak i innych, gdzie nie wszystkie zależności otrzymane w jednych badaniach, potwierdzały się w kolejnych.

Badania omówione przez Doktorantkę, a dotyczące powiązań dialogów wewnętrznych i mówienia do siebie oraz komunikacji intrapersonalnej i dobrostanu, były przeprowadzone z udziałem dorosłych, a zatem nie do końca mogą stanowić ilustrację prawidłowości funkcjonowania młodzieży. Również nie do końca powiązane z tematem rozprawy były badania opisane przez mgr Jankowicz-Miernik w podrozdziale 6 rozdziału pierwszego, dotyczące powiązań pomiędzy autonarracją i kształtowaniem tożsamości, bowiem nie wyjaśniała w swojej rozprawie jak się ma zagadnienie narracji i autonarracji, czy rozumowania autobiograficznego do dialogowości i mówienia do siebie.

Rozdział II poświęciła Doktorantka opisowi projektu badań własnych. Celem naukowym pracy, jaki wymieniła na s. 74, była „analiza wybranych psychologicznych wyznaczników i konsekwencji formowania tożsamości ujętej w kołowym modelu Ciecucha i Topolewskiej”. Faktycznie jednak postawiła przed sobą cel badawczy znacznie szerszy: zbadanie czy i w jaki sposób dwa rodzaje komunikacji intrapersonalnej (dialogi wewnętrzne i mówienie do siebie), zapośredniczają związek osobowość-tożsamość-dobrostan. Na podstawie dotychczasowych badań w tym zakresie, Autorka rozprawy przyjęła, że funkcje dialogów wewnętrznych mogą pośredniczyć w związkach między intelektem i/lub

stabilnością emocjonalną a sposobami kształtowania się tożsamości, zaś pomostem między sposobami zarządzania tożsamością a dobrostanem psychicznym jednostki, mogą być funkcje mówienia do siebie.

W związku z tym, model powiązań postulowanych przez Doktorantkę w jego pierwszej części (cechy osobowości – dialog – tożsamość) wiąże się głównie z badaniem Puchalskiej-Wasył (2023), zaś w drugiej części (tożsamość – mówienie do siebie – dobrostan) nie ma swojego odpowiednika w żadnych wcześniejszych badaniach. Należy zatem podkreślić złożoność zadań badawczych, jakie mgr Jankowicz-Miernik przed sobą postawiła i penetrację empiryczną nowego obszaru problemowego.

Doktorantka zrealizowała wyznaczone przez siebie zadania odpowiadając kolejno na 6 pytań badawczych i 21 hipotez. Na uwagę zasługuje zwłaszcza ostatnie, 6 pytanie badawcze: *Czy funkcje dialogowe, sposoby kształtowania się tożsamości i mówienie do siebie można uznać za szeregowo połączone mediatory, które pośredniczą w związkach między cechami intelektu i stabilności emocjonalnej a dobrostanem?* Związana jest z nim hipoteza mediacyjna:

H 6: *Funkcja dialogowa, sposób kształtowania się tożsamości i mówienie do siebie są kolejnymi mediatorami w relacjach między: 1. intelektem a dobrostanem; 2. stabilnością emocjonalną a dobrostanem.* Jest ona następnie konkretyzowana przez 4 hipotezy szczegółowe (dotyczące liniowych związków intelektu) i - kolejnych 6 hipotez (dotyczących związków stabilności emocjonalnej) - z dobrostanem, poprzez pośrednictwo mediacyjne poszczególnych funkcji dialogów wewnętrznych, sposobów kształtowania tożsamości oraz funkcji mowy wewnętrznej. Doktorantka w dosyć przekonujący sposób uzasadniła, dlaczego te, a nie inne zmienne wystąpiły w Jej modelu w charakterze kolejnych potencjalnych predyktorów dobrostanu

W rozdziale drugim została scharakteryzowana również grupa badana. Stanowiło ją 320 adolescentów 13.-18.letnich, pozyskiwanych metodą doboru celowego. Dziwi w związku z tym, że nie zadbano o proporcje tej próby: wśród badanych przeważają bowiem dziewczęta (236), osoby zamieszkujące małe miasteczka (54,37%) i wieś (32,19%), uczniowie liceum (267 osób). Prawdopodobnie istniejące dysproporcje nie pozwoliły Doktorantce na podział grupy badanej ze względu na wiek rozwojowy, wczesną i późną adolescencję, co mogło by wzmocnić analizę i interpretację wyników badań. Nie bardzo też wiadomo, w jakim celu w opracowanej przez Doktorantkę Ankiecie socjodemograficznej znalazły się bardzo szczegółowe pytania dotyczące rodziny (np. posiadania rodzeństwa, kolejności urodzenia oraz statusu materialnego rodziny), skoro nie zostały wykorzystane do analiz.

Opisując procedurę badań, mgr Jankowicz-Miernik zaznaczyła, że badania miały charakter kwestionariuszowy. Kwestionariusze zostały zamieszczone online, poprzez Formularz Google. Dla operacjonalizacji zmiennych Doktorantka wykorzystwała w badaniu kilka metod, które scharakteryzowała w rozprawie doktorskiej. Były to: *Kwestionariusz Osobowości IPIP-BFM-50*, Goldberga, *Zrewidowana Skala Wewnętrznej Aktywności Dialogowej (SWAD-R)*, Olesia, *Skala Mówienia do Siebie (STS)*, Brinthaupta i współpracowników, *Kwestionariusz Sposobów Kształtowania Tożsamości CIMQ*, Topolewskiej i Ciecucha, *Kwestionariusz dobrostanu (MHC-SF)* Keyesa oraz własnego autorstwa *Ankieta socjodemograficzna*. Jak wynika z danych dotyczących rzetelności metod mierzonych α -Cronbacha, wbrew zapewnieniom Doktorantki, że wszystkie wyniki w tej mierze są zadowalające, jednak zmienne *petryfikacja* i *normatywność* w badaniach własnych nie uzyskały zadowalającego poziomu (odpowiednio $\alpha = 0,52$ i $\alpha = 0,52$), co powinno być w moim przekonaniu odnotowane i skomentowane przez Doktorantkę.

W kolejnym fragmencie swojej rozprawy Autorka przedstawiła strategię analiz statystycznych, zaznaczając przy tym status zmiennych. Dla hipotez od H.1-do H.4, przeprowadzona została osiem razy analiza regresji wielokrotnej wykonana metodą wprowadzania. Predyktorami było za każdym razem 5 cech osobowości, zaś zmiennymi zależnymi były sposoby kształtowania tożsamości. Z kolei w celu weryfikacji hipotez, dotyczących przewidywania *sinusoidalnego związku 1 / sposobów kształtowania się tożsamości z metacechami alfa i beta (H2) oraz 2/ sposobów kształtowania się tożsamości z dobrostanem ogólnym i jego trzema typami (H3)*, przeprowadzono analizę korelacji r Pearsona.

Eksploracyjną analizę czynnikową metodą głównych składowych, z wykorzystaniem itemów mierzących nasilenie dialogów wewnętrznych, wykorzystano dla weryfikacji H4, przewidującej, że *dialogi wewnętrzne u adolescentów grupują się w trzy czynniki, odpowiadające funkcji rozwojowej, obronnej i nieadaptacyjnej*.

Celem weryfikacji hipotez szczegółowych od H5.1 do H-5.3, przewidujących wpływ cech osobowości na funkcje dialogów wewnętrznych, przeprowadzono trzy razy regresję wielokrotną wykonaną metodą wprowadzania.

Z kolei celem weryfikacji hipotezy H 6, przeprowadzona została analiza mediacji, zgodnie z modelem 6 Hayes'a. Zmienną wyjaśniającą były cechy osobowości – intelekt lub stabilność emocjonalna, zaś zmienną wyjaśnianą dobrostan. Mediatorzy - w zależności od hipotezy, były wybierane z trzech kolejnych kategorii: trzech funkcji dialogów wewnętrznych, ośmiu sposobów kształtowania się tożsamości oraz czterech funkcji mówienia do siebie.

W kolejnych rozdziałach Doktorantka przedstawiła analizę wyników badań własnych (III r.) oraz ich dyskusję (r.IV). Co ważne, wyniki badań własnych oraz ich interpretację odnosiła Doktorantka do wyników badań zainicjowanych przez autorów modelu CIFM oraz do wyników badań Puchalskiej-Wasył, co dało możliwość wyodrębnienia zarówno powtarzających się zależności, jak i tych, otrzymanych tylko w badaniach Doktorantki. Z tej porównawczej analizy wynika np., że powtarzające się niezależnie od wieku osób badanych, zależności między cechami osobowości, a sposobami kształtowania się tożsamości, dotyczą trzech cech: stabilności emocjonalnej, sumienności i intelektu. Ponadto, mgr Jankowicz-Miernik wskazała na pewne prawidłowości, typowe tylko dla okresu dorastania. Wiąże się one np. z rolą ugodowości jako pozytywnego predyktora nie tylko normatywności, ale też, jak się okazało, matoryjności, przeciwstawiania się oraz dyfuzyjności, a także z rolą ekstrawersji i intelektu, które w tej grupie pełniły rolę predyktorów socjalizacji i konsolidacji (pozytywnie) oraz przeciwstawiania się (negatywnie) (s.109).

Jeżeli niektóre powiązania wydają się logicznie wynikać z charakterystyk zarówno cech osobowości jak i sposobów kształtowania tożsamości, to rola ugodowości jako pozytywnego predyktora aż czterech bardzo różnych sposobów kształtowania tożsamości powinna być skomentowana znacznie głębiej, a nie tak powierzchownie, jak uczyniła to Doktorantka.

Kolejne wyniki badań otrzymane przez Doktorantkę, są również bardzo interesujące, ale podobnie do przytoczonych wyżej, zbyt powierzchownie zinterpretowane. Dotyczą np. sinusoidalnego wzoru relacji między metacechami alfa i beta a sposobami kształtowania tożsamości (zgodnie z H.2). Potwierdzono bowiem sinusoidalny wzór relacji między zmiennymi za wyjątkiem relacji między betą a normatywnością, które okazały się ze sobą nie korelować. Autorka rozprawy doktorskiej podkreślała, że w badaniu własnym replikowała również badanie Topolewskiej-Siedzik i in. (2019). Mam pewne wątpliwości w tej kwestii, gdyż, po pierwsze, w swoim projekcie Doktorantka wykorzystwała odmienną niż w badaniu źródłowym (Topolewska-Siedzik i in., 2019), metodę wyodrębniania alfy i bety i po drugie, inne grupy wiekowe były badane w obu przytoczonych badaniach.

W kolejnej części analiz sprawdzano sinusoidalny wzór związku pomiędzy ośmioma sposobami kształtowania tożsamości a dobrostanem psychicznym (zgodnie z H.3), czego inspirację stanowiły badania Topolewskiej-Siedzik i Ciecucha (2017). Jak się okazało, sinusoidalny wzór miał miejsce jeżeli chodzi o stopniowe zmniejszanie się siły korelacji od socjalizacji do przeciwstawiania się, a następnie stopniowy wzrost i dodatni znak w normatywności. Nie potwierdziły się natomiast przewidywania co do sinusoidalnego związku sposobów kształtowania się tożsamości ze społecznym aspektem dobrostanu. Doktorantka wyjaśnia ten wynik tym, że ponad 93% badanych prezentowało niższy niż średni poziom dobrostanu społecznego, co, Jej zdaniem, można wiązać z okolicznościami pandemicznej sytuacji (s. 146). Jak się jednak wydaje, atrybuty dobrostanu społecznego opisane przez Keyesa znacznie wykraczają poza analizę przyczyn tego niespójnego wyniku zaproponowaną przez Doktorantkę. Zgodnie bowiem z określeniem dobrostanu społecznego przez samego autora modelu, (Keyes 1998), jednostki funkcjonują dobrze, gdy postrzegają społeczeństwo jako znaczące i zrozumiałe, posiadające potencjał wzrostu, gdy czują, że do niego należą i są akceptowane przez swoje społeczności, kiedy akceptują większą część społeczeństwa i kiedy widzą, że wnoszą wkład w społeczeństwo.

Ciekawe wyniki otrzymała Doktorantka w zakresie roli dialogów wewnętrznych w relacji osobowość – tożsamość. Analizy mediacyjnej roli funkcji dialogów wewnętrznych w relacji między osobowością a tożsamością potwierdziły, że dialogi nieadaptacyjne sprzyjają sposobom kształtowania się tożsamości, które autorzy modelu CIFM uznają za dysfunkcyjne (moratoryjność, przeciwstawianie się, dyfuzyjność; zgodnie z H 6.2.4 - H 6.2.6). Dialogi rozwojowe sprzyjały eksploracji odnoszącej się do tzw. zdrowego sposobu funkcjonowania i jednocześnie współwystępowały z niskim poziomem petryfikacji, będącej przejawem braku zainteresowania budowaniem koncepcji siebie (zgodnie z H 6.1.2, H 6.1.4). W badaniu własnym Doktorantka uzyskała także nieprzewidywany wynik, ukazujący pozytywne współwystępowanie dialogów rozwojowych i dyfuzyjności (por. H 6.1.3). Wytlumaczenie tego wyniku przez Doktorantkę było dosyć zawile i uwikłane w nowe znaczenia przydawane klasycznym kategoriom: bowiem Jej zdaniem, pozytywna relacja dialogów rozwojowych z dyfuzyjnością, wiąże się z projekcją (s.152).

Do interesujących wyników badań można również zaliczyć te, odnoszące się do roli mówienia do siebie w relacji tożsamość – dobrostan. Doktorantka, zarówno w dyskusji wyników, jak i w części teoretycznej pracy, przedstawia te same argumenty przemawiające, Jej zdaniem, za tym, że funkcje mówienia do siebie należy w modelu umieścić pomiędzy tożsamością a dobrostanem a nie, osobowością. Są to, po pierwsze, dotychczasowe wyniki badań oraz to, że „mówienie do siebie posiada szereg właściwości samoregulacyjnych i przez to bieżące trudności funkcjonowania związane z obranym sposobem kształtowania się tożsamości, mogą być rozpracowywane przy pomocy mówienia do siebie” (s.154). Zgodnie z otrzymanymi wynikami, mówienie samozarządzające współwystępowało pozytywnie z socjalizacją i konsolidacją (potwierdzając H 6.1.1, H 6.2.1), zaś mówienie samowzmacniające - z wysokim poziomem eksploracji oraz niskim poziomem moratoryjności i przeciwstawiania się (zgodnie z H 6.1.2 - H 6.2.5).

Wyniki badań Doktorantki pokazały też, że mówienie samowzmacniające i samozarządzające wiązały się dodatnio z dobrostanem, mówienie samokrytyczne - ujemnie, zaś ocena społeczna nie wykazywała istotnych korelacji z żadnym aspektem dobrostanu; Doktorantka sugeruje przy tym, że należałoby rozważyć działanie potencjalnej zmiennej zakłócającej związek tej funkcji z dobrostanem.

Podsumowując wyniki swoich badań Autorka konstatuje, że „w toku weryfikacji modeli mediacyjnych potwierdzono, że komunikacja intrapersonalna zapośrednicza relację cecha – tożsamość – dobrostan, jednak jak się okazało, nie zawsze odbywa się to przy jednoczesnym udziale obu jej rodzajów. Ponadto, w okresie adolescencji, funkcje dialogów wewnętrznych i funkcje mówienia do siebie [...]nie odgrywają jeszcze wiodącej roli”(s.156).

Doktorantka wykazała się również dojrzałym podejściem do swoich badań, o czym świadczy umiejętność wyszczególnienia ich ograniczeń, do jakich zaliczyła zarówno metodologiczne charakterystyki (np., wątpliwości, czy w przypadku badań ilościowych, można badać zależności przyczynowo-skutkowe; konieczność replikacji wyników Jej badań, w związku z zaawansowanymi analizami mediacji szeregowych, jakie zastosowała), jak i metodyczne (np. internetowa forma badań, dysproporcje badanych w zakresie płci; ograniczenie badań do jednego województwa).

PODSUMOWANIE

Prezentowana rozprawa posiada przewagę pozytywnych charakterystyk, w porównaniu do niedociągnięć.

Należy podkreślić, że eksplorowany problem jest interesujący i bardzo wartościowy w aspekcie badawczym. Doktorantka uzyskała wiele ważnych wyników swoich badań, stanowiących wkład do psychologii rozwoju adolescentów i psychologii osobowości.

Na szczególne wyróżnienie zasługują:

- złożoność zrealizowanego projektu badawczego i weryfikacja empiryczna nowego obszaru problemowego,
- włączenie swojego projektu w cykl najnowszych badań szacujących relacje podstawowe cech osobowości, tożsamości i dobrostanu i rozszerzenie ich o aspekt komunikacji intrapersonalnej,
- weryfikacja wyników badań dotyczących komunikacji intrapersonalnej w grupie rozwojowej adolescentów,
- świadomość ograniczeń realizowanego projektu, wymienionych przez Doktorantkę.

Krytyczne uwagi pod adresem recenzowanej rozprawy można ująć w kilku punktach. Są to:

- powierzchowne analizy dotyczące większości opisywanych w pracy modeli teoretycznych,
- powtarzalność analiz z części teoretycznej w rozdziałach w empirycznej części pracy (w analizie wyników, a zwłaszcza w ich dyskusji),
- brak pogłębionych wyjaśnień dotyczących wyników badań niespójnych z przyjętymi hipotezami,
- brak uwzględnienia podziału na wczesną i późną adolescencję w wynikach badań własnych,
- edycja pracy niezgodna z APA - 6 lub APA-7 i drobne błędy edytorskie.

KONKLUZJA

Biorąc pod uwagę szereg przedstawionych zalet recenzowanej rozprawy, których jest więcej niż przytoczonych wyżej wad, mogę stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr **Sylwii Jankowicz-Miernik pt**” *Mediacyjna rola komunikacji intrapersonalnej w relacjach sposobów kształtowania się tożsamości z cechami osobowości i dobrostanem młodzieży*”, spełnia wymogi formułowane wobec pracy doktorskiej w rozumieniu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku oraz ustawy Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 roku i wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

